การวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย*

Intellectual Property Analysis of Thai National Museums

ณัฐณิชาช์ โถดอก (Nutnicha Thodok)**
วรรษพร อารยะพันธ์ (Watsaporn Arayaphan)***

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย และ 2) วิเคราะห์และจัดกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ซึ่งใช้วิธีวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการศึกษา ประชากรคือ เจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ 43 แห่ง จำนวน 215 คน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมา จำนวน 180 ชุด คิดเป็นร้อยละ 83.72 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ

ผลการศึกษาพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 73.30 และเพศชาย ร้อยละ 26.70 ส่วนใหญ่สังกัดฝ่ายงานด้านวิชาการ ร้อยละ 36.10 มีตำแหน่งงานเป็นเจ้าพนักงานพิพิธภัณฑ์ชำนาญงาน ร้อยละ 22.80 ด้านระดับการศึกษาสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 78.30 มีประสบการณ์การทำงานระหว่าง 1-5 ปี ร้อยละ 42.80 และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ในระดับปานกลาง ร้อยละ 71.70 เมื่อวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) มีทั้งหมด 55 รายการ โดยการศึกษาพบว่า ภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญา ร้อยละ 80-100 จำนวน 7 รายการ และ (2) ส่วนทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม มีทั้งหมด 18 รายการ พบว่า ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 จำนวน 5 รายการ โดยปัญหาด้านการดำเนินงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาใน

---

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

The Article Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Master of Arts degree in Information Studies Faculty of Humanities Sciences at Chiang Mai University

** นักศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ E-mail: mademoisellekee@gmail.com

Students of the Master of Arts degree in Information Studies Faculty of Humanities Sciences at Chiang Mai University.

*** ดร.วรรษพร อารยะพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

Dr.Watsaporn Arayaphan : Advisor, Library and Information Department, Faculty of Humanities Sciences, Chiang Mai University.

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พบว่า ปัญหาด้านการดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ($\overline{X}$ = 2.43) รองลงมาคือ ด้านการดำเนินงานส่งเสริมการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา ($\overline{X}$ = 2.32) ด้านการดำเนินงานด้านนโยบาย ($\overline{X}$ = 2.30) และด้านการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา ($\overline{X}$ = 2.25) ตามลำดับ

คำสำคัญ: ทรัพย์สินทางปัญญา, พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ, ประเภททรัพย์สินทางปัญญา

Abstracts

The study of Intellectual Property Analysis of Thai National Museums aims to 1.) to study the intellectual property of national museums in Thailand, and 2.) to analyse and categorise the intellectual property of national museums in Thailand. Research instrument was Survey Research, using a questionnaire to collect data. The sample groups focused on 215 officers or museum curators from 43 national museums in Thailand. The researcher received back180 out of 215 questionnaires, or 83.72% of handed out questionnaire's. The researcher used Descriptive Statistics to analyse data for instance of frequency and percentage.

The results revealed that the 73.30% of respondents were female, and 26.70% of respondents were male, 36.10% of them worked in the academic department, 22.80% worked as museum curator's professional level, 78.30% graduated from bachelor degree, 1-5 years working experience was 42.80%, 71.70% understood and had knowledge about intellectual property at a middle level. After analysing the data of national museums it was divided into 2 categories, which are 1.) Copyright – there were 55 items. From the study, the officers and museum curators of national museums were 80-100% confident in their knowledge of only 7 items which were related to intellectual property. 2.) There were 18 items that were industrial property categories, of which 51-79% were confident in their knowledge of only 5 items which were related to the industrial property. The study also showed that there were some problems related to functioning in the intellectual property categories of the national museums in Thailand. First, the highest problem was intellectual property protection, the mean was ($\overline{X}$ = 2.43). The second problem was creatively promoting the intellectual property, the mean was ($\overline{X}$ = 2.32). Next problem was operating policy, the mean was ($\overline{X}$ = 2.30). The last problem was raising awareness knowledge of the intellectual property, the mean was ($\overline{X}$ = 2.25) respectively.

บทนำ

พิพิธภัณฑ์ (Museum) หมายถึง สถาบันทางวัฒนธรรมที่เปิดบริการอย่างสาธารณะและไม่หวังผลกำไรโดยมีการรวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย ให้ความรู้และจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรม (Cultural Heritage) ที่อยู่ในรูปแบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่มาจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อการศึกษาเรียนรู้และความเพลิดเพลินใจ (ICOM, 2007) พิพิธภัณฑ์มีบทบาทต่อการศึกษาและสังคมมากขึ้นในฐานะของแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญนอกเหนือจากสถาบันการศึกษา (จิรา จงกล, 2532) ในปัจจุบันได้มีการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ไว้หลายประเภท เช่น พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา เป็นต้น

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย เป็นหน่วยงานสังกัดกรมศิลปากร มีหน้าที่สำคัญในการรวบรวมวัตถุ (Collection) การตรวจสอบวัตถุ (Identifying) การอนุรักษ์และการสงวนรักษาวัตถุ (Conservation and Preservation) รวมถึงการรักษาความปลอดภัย การค้นคว้าวิจัย และการให้บริการทางการศึกษา โดยหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของพิพิธภัณฑ์คือ การจัดนิทรรศการ (Exhibition) ซึ่งถือเป็นงานที่มีการวางแผนและออกแบบเพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้ให้ผู้เยี่ยมชมเข้าถึงเรื่องราวที่พิพิธภัณฑ์ต้องการนำเสนอแตกต่างกันตามรูปแบบของการจัดนิทรรศการ (จิรา จงกล, 2532) นอกจากนี้ปัจจุบันพิพิธภัณฑ์หลายแห่งได้นำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยเพื่อให้ผู้ใช้ได้เข้าถึงพิพิธภัณฑ์มากขึ้น เช่น การจัดทำฐานข้อมูล การจัดทำเว็บไซต์ และการทำพิพิธภัณฑ์เสมือน (Virtual Museum) เป็นต้น (พิจิตรา จอมศรี, 2560; วรพจน์ ส่งเจริญ, ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์, ยอดขวัญ สวัสดี, 2561) ดังนั้นจะเห็นได้ว่าหน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ล้วนมีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา แม้ว่าพิพิธภัณฑ์จะได้นิยามตัวเองว่าเป็นเพียงผู้ที่มีกรรมสิทธิ์และเป็นผู้ดูแลมากกว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา (Zorich, 2017) ก็ตาม

ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property) หมายถึง ผลงานอันเกิดจากความคิด หรือการสร้างสรรค์ของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกมาในรูปแบบของทรัพย์สินที่สิ่งจับต้องได้ เช่น สิ่งประดิษฐ์ สินค้าต่างๆ เป็นต้น และทรัพย์สินที่จับต้องไม่ได้ เช่น แนวคิด การออกแบบ กรรมวิธี เป็นต้น (WIPO, 2008; กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2557) ซึ่งทรัพย์สินทางปัญญาแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) เช่น งานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม และงานดนตรีกรรม เป็นต้น และ ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) เช่น สิทธิบัตรหรืออนุสิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า และชื่อทางการค้า เป็นต้น (WIPO, 2008; กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2557) จากนิยามข้างต้นจะเห็นได้ว่าทรัพย์สินทางปัญญาปรากฏอยู่ในสถาบัน องค์กร หน่วยงานต่างๆ รวมถึงพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติด้วย

จากการศึกษาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศพบว่า ในต่างประเทศมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและพิพิธภัณฑ์หลายแห่งได้ให้ความสำคัญกับเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ เช่น องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก รัฐบาลแคนาดา และพิพิธภัณฑ์ของออสเตรเลีย ซึ่งได้มีการแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 ประเภท ประกอบด้วย (1) งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) เช่น รูปภาพ สิ่งพิมพ์ของพิพิธภัณฑ์ วัตถุที่จัดเก็บรวมรวมในพิพิธภัณฑ์ และเว็บไซต์ของพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น และ (2) ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) ประกอบด้วย สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับการค้า (Australian Museum, 2009; Plantalony, 2013; Zorich,

2017) นอกจากนี้พิพิธภัณฑ์แห่งชาติประเทศฝรั่งเศสยังได้ทำการศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาในคอลเลคชั่น (Collection) และงานของพิพิธภัณฑ์ ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า คอลเลคชั่นต่างๆในพิพิธภัณฑ์ล้วนเป็นทรัพย์สินทางปัญญาทั้งสิ้น เช่น วัตถุโบราณ คอลเลคชั่นเสียง ภาพวาด คอลเลคชั่นรูปภาพ เป็นต้น (Rincon, 2009) และจากการศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑ์ในประเทศแถบแปซิฟิกใต้ พบว่าประเทศนิวซีแลนด์ ออสเตรเลีย และเปรู มีการจัดทำแนวทาง จรรยาบรรณ มาตรฐานและระเบียบด้านทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑ์ (Talakai, 2007) และพบว่ามีหลายหน่วยงานรวมถึงพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศเริ่มมีการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา นโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา การสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑ์เพิ่มมากขึ้น เพื่อนำไปสู่การจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ (Plantalony, 2013; Zorich, 2017)

อย่างไรก็ตามจากการศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ของประเทศไทยยังไม่พบหน่วยงานหรือองค์กรใดที่แบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์อย่างชัดเจน รวมถึงยังไม่มีการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา การสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา ความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา การคุ้มครองและการเข้าถึงทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑ์ ดังนั้นผู้ศึกษาจึงเล็งเห็นว่าในอนาคตหากประเทศไทยจะมีการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์เช่นเดียวกันกับต่างประเทศ ผู้ศึกษาเห็นควรที่จะมีการศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาในประเด็นของการวิเคราะห์และจัดกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย เพื่อให้ทราบประเภทของทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ อันจะนำไปสู่การคุ้มครอง (Protection) การใช้ประโยชน์ (Utilization) ทั้งเชิงวิชาการและเชิงพาณิชย์ และการเฝ้าระวังสิทธิ (Enforcement) เพื่อการป้องกันการนำไปใช้ในทางที่ผิดและละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รวมถึงสามารถนำไปเป็นแนวทางในการแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย
2. เพื่อวิเคราะห์และจัดกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ผู้ศึกษาได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) แนวคิดทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property: IP) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ประกอบด้วย

1.1) ความหมายของทรัพย์สินทางปัญญา หมายถึง ผลงานที่เกิดจากความคิด ความรู้ สติปัญญา ความชำนาญ หรือการสร้างสรรค์ ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ผลงานออกมาของมนุษย์ ซึ่งแสดงออกมาทั้งในรูปแบบของทรัพย์สินที่จับต้องได้ หรือรูปแบบของทรัพย์สินที่สิ่งจับต้องไม่ได้ (Kinsella, 2001; Landes and Posner, 2003; Lakhan and Khurana, 2007; WIPO, 2008; กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2557)

1.2) วงจรทรัพย์สินทางปัญญา ประกอบด้วย (1) การสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา (Creation) (2) การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (Protection) (3) การนำไปสู่การใช้ประโยชน์ (Utilization) และ (4) การเฝ้าระวังสิทธิ (Enforcement) (ทาคาชิ ซึรูมิ, 2551; กริชผกา บุญเฟื่อง, 2553; วิมล ปั้นคง, 2558)

1.3) ประเภททรัพย์สินทางปัญญา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) ประกอบด้วย งานวรรณกรรม งานนาฏกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม งานโสตทัศนวัสดุและสิ่งบันทึกเสียง งานภาพยนตร์ งานสิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และงานอื่นใดในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะ และ ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) ประกอบด้วย สิทธิบัตร หรืออนุสิทธิบัตร แบบผังภูมิของวงจรรวม เครื่องหมายการค้า ความลับทางการค้า ชื่อทางการค้า สิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ และการคุ้มครองพันธุ์พืช (WIPO, 2008; กรมทรัพย์สินทางปัญญา, 2557)

1.4) ทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ จากการศึกษาขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และพิพิธภัณฑ์ในต่างประเทศ ที่มีการแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ และประเภททรัพย์สินทางปัญญาที่มีความเกี่ยวข้องกับประเภทของงานพิพิธภัณฑ์ พบว่างานในพิพิธภัณฑ์มีความเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาสามารถแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 ประเภท (Australian Museum, 2009; Plantalony, 2013; Louvre Museum, 2016; The United States Holocaust Memorial Museum, 2016; National Museum Directors's Council, 2016; Zorich, 2017) ได้แก่ (1) งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) ประกอบด้วย งานวรรณกรรม งานศิลปกรรม งานดนตรีกรรม งานโสตทัศนวัสดุ งานภาพยนตร์งานสิ่งบันทึกเสียง และงานแพร่เสียงแพร่ภาพ (2) ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) ประกอบด้วย สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า ความลับการค้า

1.5) นโยบายทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ โดยการศึกษานโยบายในพิพิธภัณฑ์ทั้งในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ สามารถสรุปนโยบายที่เกี่ยวข้องทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ที่มีเหมือนกันในพิพิธภัณฑ์หลายแห่ง ดังนี้ (Australian Museum, 2009; National Museum Australia, 2012; The Royal Air Force Museum, 2011; The Natural History Museum in London, 2012; Louvre Museum, 2016; National Museum Directors's Council, 2016; The United States Holocaust Memorial Museum, 2016) (1) นโยบายการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา (2) นโยบายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (3) นโยบายการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา (4) นโยบายการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ และ (5) นโยบายละเมิดทรัพย์สินทางปัญญานอกจากนี้พิพิธภัณฑ์บางแห่งยังมีนโยบายที่เกี่ยวข้องทรัพย์สินทางปัญญาแตกต่างออกไป ได้แก่ (1) นโยบายการตระหนักรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา (2) นโยบายการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา และ (3) นโยบายการให้เครดิต

2) ความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ (Museum) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ประกอบด้วย

2.1) ความหมายของพิพิธภัณฑ์ หมายถึง สถาบันทางวัฒนธรรมที่เปิดบริการอย่างสาธารณะและไม่หวังผลกำไรโดยมีการรวบรวม สงวนรักษา ค้นคว้าวิจัย ให้ความรู้และจัดแสดงมรดกทางวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบจับต้องได้และจับต้องไม่ได้ที่มาจากมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เพื่อการศึกษาเรียนรู้และความเพลิดเพลินใจ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

(ICOM, 2007; นิคม มูสิกะคามะ, กุลพันธาดา จัทร์โพธิ์ศรี และมณีรัตน์ ท้วมเจริญ, 2521; เบญจวรรณ นาราสัจจ์, 2554)

2.2) ประเภทของพิพิธภัณฑ์ ได้มีการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์ไว้หลายประเภท เช่น พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์วิทยา เป็นต้น โดยการแบ่งประเภทของพิพิธภัณฑ์สามารถแบ่งตามการจัดแสดง คือ การแบ่งตามเนื้อหาหรือการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์ อันได้แก่ สาระวิชา วัตถุที่จัดเก็บเฉพาะเรื่อง เช่น พิพิธภัณฑ์ศิลปะ พิพิธภัณฑ์ทางมานุษยวิทยาและชาติพันธุ์วิทยา พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และโบราณคดี พิพิธภัณฑ์เฉพาะเรื่อง เป็นต้น และการแบ่งพิพิธภัณฑ์ตามการบริหารจัดการ โดยแบ่งตามผู้เป็นเจ้าของบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ ได้แก่ หน่วยงานราชการ องค์กรเอกชน สถานศึกษา วัด ชุมชน องค์กรไม่แสวงผลกำไร เช่น พิพิธภัณฑ์แห่งชาติ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ของมหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษา พิพิธภัณฑ์ของเอกชน เป็นต้น (ICOM, 1958; กรมศิลปากร, 2550)

2.3) หน้าที่ของพิพิธภัณฑ์ ประกอบด้วยดังต่อไปนี้ (ศิลปากรสมาคม, 2556; จิรา จงกล, 2532)

(1) การรวบรวมวัตถุ (Collection) เป็นหน้าที่ประการแรกของพิพิธภัณฑ์ ที่จะต้องมีการรวบรวมวัตถุ สิ่งของต่างๆ เพื่อนำจัดเก็บไว้ในพิพิธภัณฑ์ เช่น โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เครื่องใช้ อาวุธต่างๆ เป็นต้น โดยการรวบรวมวัตถุของพิพิธภัณฑ์มีการจะสะสมรวบรวมมาจาก เช่น ได้รับบริจาคจากประชาชน การขุดค้นทางโบราณคดี การจัดซื้อ สิ่งของหรือสิ่งประดิษฐ์ที่คิดค้นได้ เป็นต้น

(2) การตรวจสอบวัตถุ (Identifying) เป็นหน้าที่ในการพิสูจน์วัตถุ และทำการจำแนกแยกประเภทวัตถุที่รวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ให้ถูกต้องตามที่มาของวัตถุ ตามอายุยุคสมัย โดยภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ต้องมีความรู้ ความชำนาญในการตรวจสอบ วิเคราะห์และจำแนกประเภทวัตถุ

(3) การทำบันทึกหลักฐาน (Recording) คือการจัดทำทะเบียนวัตถุทุกชิ้นที่เก็บรวบรวมไว้ในพิพิธภัณฑ์ เพื่อเป็นหลักฐานไม่ให้วัตถุสูญหายหรือเกิดการทุจริตจากเจ้าหน้าที่ โดยจำเป็นจะต้องบันทึกหลักฐานไว้ในทะเบียนบัญชีวัตถุ มีการให้เลขทะเบียนวัตถุ มีบัตรทะเบียนวัตถุ โดยนายทะเบียนและเจ้าหน้าที่ทะเบียนทำหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำทะเบียน

(4) การศึกษาวิจัย (Research) เป็นหน้าที่ของภัณฑารักษ์ที่ต้องมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อทำให้มีผลงานวิจัย ผลงานทาวิชาการ สามารถเผยแพร่ความรู้เฉพาะเรื่อง หรือความรู้เกี่ยวกับพิพิธภัณฑ์ เพราะถือเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาแห่งหนึ่งนอกเหนือจากสถาบันการศึกษา และสนับสนุนในการทำวิจัย

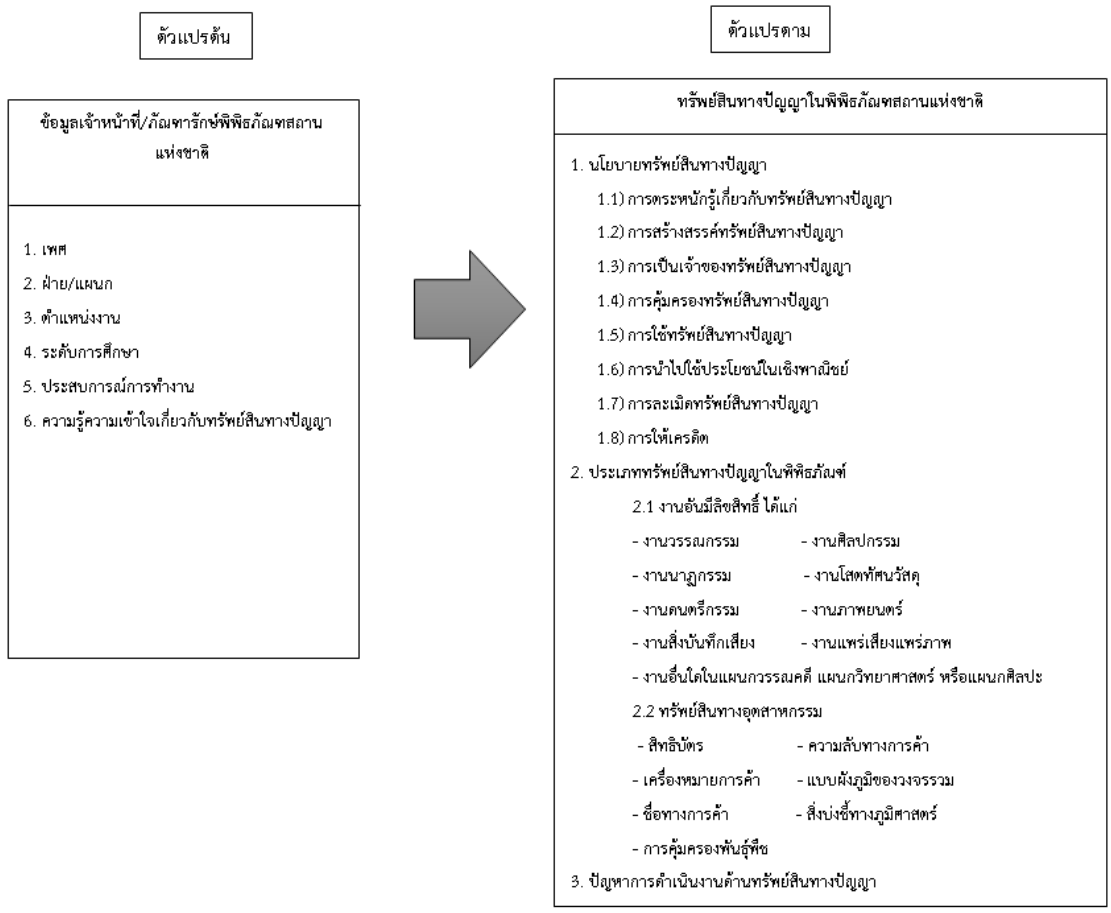
(5) การสงวนรักษา (Preservation) เป็นการป้องกันวัตถุไม่ให้ถูกทำลายและป้องกันการเสื่อมสภาพหรือการถูกคุกคาม เช่น เห็ดรา สภาพอากาศ เป็นต้น หรือทำการซ่อมวัตถุที่ชำรุดเสียหายเพื่อที่พิพิธภัณฑ์จะจัดแสดงวัตถุให้ประชาชนได้ชมตามสภาพที่ใกล้เคียงกับรูปร่างเดิม เช่น การใช้หลักการและเทคนิคทางวิทยาศาสตร์ในการสงวนรักษาและซ่อมแซมวัตถุทุกประเภท โดยมีนักวิทยาศาสตร์ทำหน้าที่ดูแล ซ่อมสงวนรักษา และปกป้องคุ้มครองวัตถุทุกชิ้นไม่ให้เสื่อมสภาพ หรือเจ้าหน้าที่สงวนรักษาทำการตรวจสภาพ ทำความสะอาดก่อนนำไปจัดแสดงหรือเก็บรักษาในคลัง

(6) การจัดแสดงนิทรรศการ (Exhibition) เป็นงานที่พิพิธภัณฑ์จะต้องมีการวางแผนและออกแบบนิทรรศการเพื่อเผยแพร่ข้อมูลความรู้ผ่านการจัดแสดงเพื่อให้ผู้ชมได้เข้าถึง และมีปฏิสัมพันธ์กับพิพิธภัณฑ์ โดยจะต้องสามารถสร้างความดึงดูดน่าสนใจให้ผู้ชมเข้ามาชมพิจารณาสิ่งที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และทำให้ผู้ชมรู้สึกอยากรู้อยากเห็นสิ่งที่จัดแสดง เพื่อให้ผู้ชมได้ความรู้และได้ความเพลิดเพลินในการชมนิทรรศการ โดยการจัดนิทรรศการในพิพิธภัณฑ์ อาจแบ่งประเภทตามลักษณะของการออกแบบจัดแสดง ประกอบด้วย การจัดนิทรรศการถาวร (Permanent Exhibition) การจัดนิทรรศการชั่วคราว (Temporary Exhibition) การจัดนิทรรศการเคลื่อนที่ (Travelling Exhibition) การจัดนิทรรศการกึ่งถาวร (Semi-Permanent Exhibition) และการจัดนิทรรศการออนไลน์หรือนิทรรศการอิเล็กทรอนิกส์ (e-Exhibition)

(7) การให้บริการทางการศึกษา (Education) พิพิธภัณฑ์มีหน้าที่ในการให้การศึกษา โดยพิพิธภัณฑ์ถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่งนอกเหนือจากสถาบันการศึกษา สามารถให้การศึกษาแก่คนทุกระดับการศึกษา โดยพิพิธภัณฑ์สามารถสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ มีการให้บริการทางการศึกษามากขึ้น เช่น การจัดเอกสารสิ่งพิมพ์เผยแพร่ความรู้ การจัดทำห้องสมุด การจัดบรรยายหรือปาฐกถาทางวิชาการ การนำชม เป็นต้น

ซึ่งจากการศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถแสดงกรอบแนวคิดในการศึกษาได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่องการวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งมีประชากรในการศึกษา คือ เจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ทั้งหมดจำนวน 43 แห่ง (ข้อมูล ณ เดือนมีนาคม 2560; ราชกิจจานุเบกษา, 2560) โดยกำหนดกลุ่มตัวอย่างคือ เจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย แห่งละ 5 คน ซึ่งได้ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่จะเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ จำนวน 215 คน

เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม สามารถแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ (1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม (2) นโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย (3) ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย และ (4) ปัญหาและข้อเสนอแนะ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือในการศึกษา ผู้วิจัยเริ่มต้นจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาและพิพิธภัณฑ์ทั้งในและต่างประเทศ นำแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาเป็นแบบสอบถามสำหรับเจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ โดยให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำแบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบแล้วมาปรับแก้ไขให้สมบูรณ์ จากนั้นนำแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยการนำไปทดลองใช้ (Try out) กับเจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.858 และนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูลจากการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ไปยังเจ้าหน้าที่หรือภัณฑารักษ์ของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง 43 แห่ง จำนวน 215 คน ได้รับแบบสอบถามกลับมาจำนวน 180 คน คิดเป็นร้อยละ 83.72 ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนตุลาคม 2560 เมื่อได้แบบสอบถามกลับมาแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้อง และนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย ผลการศึกษามีรายละเอียดต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 132 คน (ร้อยละ 73.30) และเพศชาย จำนวน 48 คน (ร้อยละ 26.70) ส่วนใหญ่ปฏิบัติงานฝ่ายงานด้านวิชาการ จำนวน 65 คน (ร้อยละ 36.10) รองลงมาคือ ฝ่ายงานบริหาร จำนวน 26 คน (ร้อยละ 14.40) ฝ่ายงานทะเบียนและคลังพิพิธภัณฑ์ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 14.40) ฝ่ายงานอื่นๆ ได้แก่ ฝ่ายงานบริการ ฝ่ายงานอาคารและสถานที่ ฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายพัสดุ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 14.40) ฝ่ายงานการศึกษา จำนวน 19 คน (ร้อยละ 10.60) ฝ่ายธุรการ จำนวน 15 คน (ร้อยละ 8.30) และฝ่ายเทคนิค จำนวน 3 คน (ร้อยละ 1.70) ด้านตำแหน่งงานส่วนใหญ่คือ เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑ์ชำนาญงาน จำนวน 41 คน ร้อยละ (22.80) รองลงมาคือ ภัณฑารักษ์ปฏิบัติการ จำนวน 40 คน (ร้อยละ 22.20) ตำแหน่งงานอื่นๆ ได้แก่ เจ้าหน้าที่ธุรการ พนักงานประจำห้อง นักโบราณคดี นักประชาสัมพันธ์

จำนวน 35 คน (ร้อยละ 19.40) ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ/หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จำนวน 26 คน (ร้อยละ 14.40) เจ้าพนักงานพิพิธภัณฑ์ปฏิบัติงาน จำนวน 24 คน (ร้อยละ 13.30) ภัณฑารักษ์ชำนาญการ จำนวน 10 คน (ร้อยละ 5.60) และนักวิชาการ จำนวน 4 คน (ร้อยละ 2.20)

ด้านระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 141 คน (ร้อยละ 78.30) รองลงมาคือ ระดับปริญญาโท จำนวน 17 คน (ร้อยละ 9.40) และอื่นๆ ได้แก่ ระดับอนุปริญญา จำนวน 22 คน (ร้อยละ 12.20) มีประสบการณ์ด้านการทำงานระหว่าง 1 – 5 ปี มากที่สุด จำนวน 77 คน (ร้อยละ 42.80) รองลงมาคือ ระหว่าง 6 – 10 ปี จำนวน 34 คน (ร้อยละ 18.90) ระหว่าง 11 – 20 ปี จำนวน 30 คน (ร้อยละ 16.70) ระหว่าง 21 – 25 ปี จำนวน 15 คน (ร้อยละ 8.30) ระหว่าง 11 – 15 ปี จำนวน 12 คน (ร้อยละ 6.70) และมากกว่า 25 ปี จำนวน 12 คน (ร้อยละ 6.70) ด้านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในระดับปานกลาง จำนวน 129 คน (ร้อยละ 71.70) รองลงมาอยู่ในระดับมาก จำนวน 29 คน (ร้อยละ 16.10) อยู่ในระดับน้อย จำนวน 18 คน (ร้อยละ 10.00) อยู่ในระดับน้อยที่สุด จำนวน 3 คน (ร้อยละ 1.70) และอยู่ในระดับมากที่สุด จำนวน 1 คน (ร้อยละ 0.60)

2. นโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย

ด้านนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาจำนวน 118 คน (ร้อยละ 65.60) โดยประเภทนโยบายที่ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่ามีมากที่สุดคือ นโยบายการใช้ทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 111 คน (ร้อยละ 61.70) รองลงมาคือ นโยบายการสร้างสรรค์เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 105 คน (ร้อยละ 58.30) นโยบายการให้เครดิต จำนวน 101 คน (ร้อยละ 56.10) นโยบายการเป็นเจ้าของเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 97 คน (ร้อยละ 53.90) นโยบายการตระหนักรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 83 คน (ร้อยละ 46.10) นโยบายการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 79 คน (ร้อยละ 43.90) นโยบายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 67 คน (ร้อยละ 37.20) และนโยบายการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ จำนวน 66 คน (ร้อยละ 36.70) ตามลำดับ

ส่วนผู้ตอบแบบสอบถามที่เห็นว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไม่มีนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญามีจำนวน 62 คน (ร้อยละ 34.30) โดยให้เหตุผลว่า พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติปกป้องคุ้มครอง ดูแลรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ และไม่แน่ใจว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

3. ประเภททรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย

ทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ งานอันมีลิขสิทธิ์ (Copyright) และทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม (Industrial Property) โดยจากการศึกษาครั้งนี้จะแบ่งกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ร้อยละ 80-100 (2) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 (3) ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 ผลการศึกษามีดังนี้

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

3.1 งานอันมีลิขสิทธิ์ประเภทงานวรรณกรรม

3.1.1 งานวรรณกรรม พบว่า

(1) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ ร้อยละ 80-100 คือ หนังสือตำราและหนังสืออ่านประกอบ/หนังสืออ่านเพิ่มเติม จำนวน 163 คน (ร้อยละ 90.60) รองลงมาคือ หนังสือความรู้ทั่วไป จำนวน 153 คน (ร้อยละ 85.00) และรายงานทั่วไป จำนวน 145 คน (ร้อยละ 80.60) ตามลำดับ

(2) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 คือ คู่มือ จำนวน 129 คน (ร้อยละ 71.10) รองลงมาคือ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ จำนวน 120 คน (ร้อยละ 66.70) ศิลาจารึก จำนวน 110 คน (ร้อยละ 61.10) หนังสืออ้างอิง จำนวน 101 คน (ร้อยละ 56.10) รายงานวิจัย จำนวน 99 คน ร้อยละ (55.00) และวารสาร จำนวน 92 คน (ร้อยละ 51.10) ตามลำดับ

(3) ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ เอกสารจดหมายเหตุ จำนวน 90 คน (ร้อยละ 50.00) คัมภีร์ใบลาน จำนวน 87 คน (ร้อยละ 48.30) วิทยานิพนธ์ จำนวน 86 คน (ร้อยละ 47.80) จุลสารและสุนทรพจน์ จำนวน 80 คน (ร้อยละ 44.40) ปาฐกถา จำนวน 79 คน (ร้อยละ 43.90) หนังสือสมุดไทย จำนวน 76 คน (ร้อยละ 42.20) คำปราศรัย จำนวน 71 คน (ร้อยละ 39.40) หนังสือสารคดีชีวประวัติ จำนวน 69 คน (ร้อยละ 38.30) สมุดข่อย จำนวน 64 คน (ร้อยละ 35.60) หนังสือสารคดีอัตชีวประวัติ จำนวน 59 คน (ร้อยละ 32.80) อนุทินและนิตยสาร จำนวน 52 คน (ร้อยละ 28.90) ตามลำดับ

3.1.2 งานศิลปกรรม พบว่า

(1) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ ร้อยละ 80-100 คือ งานภาพถ่าย จำนวน 155 คน (ร้อยละ 86.10) รองลงมาคือ งานสถาปัตยกรรมออกแบบอาคารหรือสิ่งปลูกสร้าง จำนวน 145 คน (ร้อยละ 80.60) ตามลำดับ

(2) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 คือ งานประติมากรรมการปั้น จำนวน 130 คน (ร้อยละ 72.20) งานสถาปัตยกรรมจำลอง จำนวน 127 (ร้อยละ 70.60) งานประติมากรรมการหล่อและงานศิลปะประยุกต์ จำนวน 123 (ร้อยละ 68.30) งานประติมากรรมการแกะสลัก จำนวน 119 (ร้อยละ 66.10) งานประติมากรรมประกอบขึ้นรูป จำนวน 112 คน (ร้อยละ 62.20) งานภาพประกอบ แผนที่ โครงสร้าง ภาพร่าง จำนวน 107 (ร้อยละ 59.40) ตามลำดับ

(3) ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ งานจิตกรรมภาพวาด จำนวน 83 คน (ร้อยละ 46.10) งานจิตรกรรมภาพเขียน จำนวน 81 (ร้อยละ 45.00) และภาพพิมพ์ จำนวน 65 คน (ร้อยละ 36.10) ตามลำดับ

3.1.3 งานดนตรีกรรม พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก คือ เพลงที่มีทำนองเพียงอย่างเดียวไม่มีเนื้อร้อง เพลงที่มีทำนองและคำร้อง หนังสือเพลงที่มีทำนองและคำ

ร้อง โน้ตเพลงที่แต่งขึ้นในโอกาสและวาระต่างๆ และแผนภูมิเพลงที่ได้แยกและเรียบเรียงเสียงประสานแล้ว มีจำนวน 16 คนเท่ากัน (ร้อยละ 8.90)

3.1.4 งานโสตทัศนวัสดุ พบว่า

(1) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ ร้อยละ 80-100 คือ ซีดีรอม (CD-ROM) จำนวน 146 คน (ร้อยละ 81.10) ตามลำดับ

(2) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 คือ วีซีดี (VCD) จำนวน 134 คน (ร้อยละ 74.40) รองลงมาคือ วีดีทัศน์ (VC) จำนวน 133 คน (ร้อยละ 73.90) ดีวีดี (DVD) จำนวน 131 คน (ร้อยละ 72.80) และแผ่นดิสก์ (DISK) จำนวน 106 คน (ร้อยละ 58.90) ตามลำดับ

3.1.5 งานภาพยนตร์ พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือภาพยนตร์การศึกษา จำนวน 64 คน (ร้อยละ 35.60) รองลงมาคือ ภาพยนตร์สารคดี จำนวน 54 คน (ร้อยละ 30.00) ภาพยนตร์ประชาสัมพันธ์ จำนวน 48 คน (ร้อยละ 26.70) ภาพยนตร์บันเทิง จำนวน 38 คน (ร้อยละ 21.10) ภาพยนตร์ข่าว จำนวน 34 คน (ร้อยละ 18.90) และภาพยนตร์โฆษณาจำนวน 33 คน (ร้อยละ 18.30) ตามลำดับ

3.1.6 งานสิ่งบันทึกเสียง พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 คือ ซีดี (CD) จำนวน 92 คน (ร้อยละ 51.10) ส่วนทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก คือ เทปบันทึกเสียง / เทปคลาสเซ็ท (TC) จำนวน 66 คน (ร้อยละ 36.70) ตามลำดับ

3.1.7 งานแพร่เสียงแพร่ภาพ พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญาประเภทงานอันมีลิขสิทธิ์ ประเภทงานแพร่เสียงแพร่ภาพ พบว่า เป็นทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ การแพร่เสียงและภาพทางวิทยุโทรทัศน์ จำนวน 46 คน (ร้อยละ 25.60) รองลงมาคือ การแพร่เสียงทางวิทยุกระจายเสียง จำนวน 28 คน (ร้อยละ 15.60) ตามลำดับ

3.2 ทรัพย์สินทางปัญญาประเภททรัพย์สินทางอุตสาหกรรมในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

3.2.1 สิทธิบัตร พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ การออกแบบผลิตภัณฑ์ จำนวน 55 คน (ร้อยละ 30.60) รองลงมาคือ อนุสิทธิบัตร/ผลิตภัณฑ์อรรถประโยชน์ จำนวน 30 คน (ร้อยละ 16.70) และสิทธิบัตรการประดิษฐ์ จำนวน 24 คน (ร้อยละ 13.30) ตามลำดับ

Veridian E-Journal, Silpakorn University
ISSN 1906 - 3431

3.2.2 เครื่องหมายการค้า พบว่า(1) ทรัพย์สินทางปัญญาที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่รู้จักว่าเป็นทรัพย์สินทางปัญญาแต่ไม่มาก ร้อยละ 51-79 คือ ชื่อพิพิธภัณฑ์และชื่อนิทรรศการ จำนวน 127 คน (ร้อยละ 70.60) รองลงมาคือ ชื่อโดเมน / ชื่อเว็บไซต์ / ชื่อบล็อก จำนวน 110 คน (ร้อยละ 61.10) ชื่อรายการที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์และเครื่องหมายหรือโลโก้ของพิพิธภัณฑ์ จำนวน 104 คน (ร้อยละ 57.80) ตามลำดับ

(2) ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ ชื่อของสิ่งพิมพ์ที่จัดพิมพ์ของพิพิธภัณฑ์ จำนวน 91 คน (ร้อยละ 50.60) ฮาร์ดแวร์ที่นำมาใช้ในงานพิพิธภัณฑ์ จำนวน 55 คน (ร้อยละ 30.60) ชื่อร้านค้าที่ขายของในพิพิธภัณฑ์และเครื่องหมายหรือโลโก้ร้านค้าในพิพิธภัณฑ์ จำนวน 37 คน (ร้อยละ 20.60) และชื่อโรงอาหารในพิพิธภัณฑ์ จำนวน 17 คน (ร้อยละ 9.40) ตามลำดับ

3.2.3 ความลับทางการค้า พบว่า

ทรัพย์สินทางปัญญากลุ่มเฉพาะที่ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ไม่รู้จัก มีเพียงบางกลุ่มที่รู้จัก ร้อยละ 0-50 คือ โครงสร้างบริหารจัดการองค์กร จำนวน 61 คน (ร้อยละ 33.90) รองลงมาคือ ข้อมูลลูกค้า/ข้อมูลผู้บริจาค/ข้อมูลผู้ให้การสนับสนุน จำนวน 48 คน (ร้อยละ 26.70) แผนการตลาดของพิพิธภัณฑ์ จำนวน 46 คน (ร้อยละ 25.60) การลงทุนด้านธุรกิจของพิพิธภัณฑ์จำนวน 39 คน (ร้อยละ 21.70) และการระดมทุนจำนวน 33 คน (ร้อยละ 18.30) ตามลำดับ

4. ปัญหาการดำเนินงานด้านทรัพย์สินทางปัญญา

การศึกษาปัญหาการดำเนินงานเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาปัญหาใน 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการส่งเสริมการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา(2) ด้านการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญา (3) ด้านการดำเนินงานด้านนโยบาย (4) ด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ผลการศึกษามีดังนี้

1) ปัญหาการส่งเสริมการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.32) ซึ่งพิจารณาประเด็นปัญหา พบว่า ประเด็นปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พิพิธภัณฑ์ขาดแคลนงบประมาณในการส่งเสริมสร้างสรรค์ผลงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.37) รองลงมาคือ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑ์ขาดแรงจูงใจในการสร้างสรรค์ผลงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.18) และผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญในการส่งเสริมในการสร้างสรรค์ผลงานอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.73) ตามลำดับ

2) ปัญหาด้านการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.25) ซึ่งพิจารณาประเด็นปัญหา พบว่า ประเด็นปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขาดการอบรมให้ความรู้ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้กับ ภัณฑารักษ์ เจ้าหน้าที่ นักวิจัยของพิพิธภัณฑ์อยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.31) รองลงมาคือ ภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ ขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.92) และหน่วยงานไม่เห็นถึงความสำคัญของการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.78) ตามลำดับ

3) ปัญหาด้านการดำเนินงานด้านนโยบายมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.30) ซึ่งพิจารณาประเด็นปัญหา พบว่า ประเด็นปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ การจัดทำนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาเป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เวลานานอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.21) รองลงมาคือ พิพิธภัณฑ์ไม่มีนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างชัดเจนอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.09) และผู้บริหารไม่เห็นความสำคัญในการจัดทำนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 2.91) ตามลำดับ

4) ปัญหาด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญามีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับน้อย ($\overline{X}$ = 2.43) ซึ่งพิจารณาประเด็นปัญหา พบว่า ประเด็นปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ขาดความรู้ความเข้าใจในการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.29) รองลงมาคือ ความไม่ชัดเจนเรื่องความเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.32) และไม่มีหน่วยงานรับผิดชอบในการดูแลรับผิดชอบในการดูแลการจดทะเบียนขอความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแต่ละประเภทอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.21) ตามลำดับ

4.2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

ความคิดเห็นของภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเห็นว่าควรมีนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญาอย่างชัดเจน เพื่อการปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด นโยบายใช้เป็นแนวทางสำหรับการปฏิบัติงานได้อย่างชัดเจน และใช้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และเพื่อเป็นการเฝ้าระวังและรักษาสิทธิ์ในทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ส่วนความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่เห็นว่าไม่ควรมีนโยบายด้านทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากพิพิธภัณฑ์มี พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2505 และพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ดูแลและคุ้มครองอยู่ นอกจากนั้นการกำหนดนโยบายควรเป็นหน้าที่ของหน่วยงานที่มีอำนาจสูงกว่า เช่น กรมศิลปากร หรือกระทรวงวัฒนธรรมเป็นผู้ดำเนินการ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเป็นหน่วยงานที่เผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการ หรือเผยแพร่ความรู้สู่สาธารณะให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยไม่ได้คำนึงถึงผลประโยชน์มากกว่าเป็นองค์กรที่แสวงหาผลกำไร

อภิปรายผลการศึกษา

ผู้วิจัยได้อภิปรายผลการศึกษาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทย สามารถอภิปรายผลการศึกษาในประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. ความรู้ความเข้าใจของภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา จากผลการศึกษาพบว่าภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 129 คน (ร้อยละ 71.70) เนื่องจากเป็นไปได้ว่าภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจว่าตนเองมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในฐานะผู้ที่มีกรรมสิทธิ์และเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเท่านั้น อย่างไรก็ตามบทบาทหน้าที่และกิจกรรมต่างๆของพิพิธภัณฑ์นั้นแสดงให้เห็นว่าพิพิธภัณฑ์มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญา

ในฐานะที่เป็นทั้งผู้ผลิตหรือสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญา โดยในไม่กี่ปีที่ผ่านมาพบว่าพิพิธภัณฑ์มีการสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญามากขึ้นทั้งงานอันมีลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม เช่น งานอันมีลิขสิทธิ์สิ่งตีพิมพ์ของพิพิธภัณฑ์ แผ่นพับนำชมพิพิธภัณฑ์ ฐานข้อมูลของพิพิธภัณฑ์ เครื่องหมายการค้าเป็นชื่อหรือโลโก้ของพิพิธภัณฑ์ และการพัฒนาเทคโนโลยีในการออกแบบนิทรรศการ เป็นต้น (Carmichael, 2006; Zorich, 2017) ในขณะที่งานวิจัยของวรรษพร อารยะพันธ์ (2557) ที่ได้ศึกษารูปแบบการจัดความรู้และสารสนเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย ซึ่งทำการศึกษาความรู้ความเข้าใจของอาจารย์ในสถาบันอุดมศึกษาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา พบว่า อาจารย์ในสถาบันศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เนื่องจากบทบาทของอาจารย์อยู่ในฐานะที่เป็นผู้ใช้และผู้ผลิตทรัพย์สินทางปัญญาทั้งในเชิงวิชาการและเชิงพาณิชย์ จึงส่งผลให้สถาบันอุดมศึกษามีการตระหนักถึงการกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เช่น การให้เข้าร่วมการอบรมภายนอกหน่วยงานเกี่ยวข้องทรัพย์สินทางปัญญา การจัดสัมมนา/ฝึกอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา และการจัดทำสื่อให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อให้อาจารย์ผลิตหรือสร้างสรรค์ทรัพย์สินมากขึ้น ดังนั้นพิพิธภัณฑ์และสถาบันอุดมศึกษาเป็นหน่วยงานที่มีความคล้ายคลึงกันคือเป็นหน่วยงานที่เป็นศูนย์กลางของความรู้และเป็นองค์กรที่ไม่แสวงผลกำไร แต่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติยังไม่ได้มีการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาเช่นเดียวกันกับสถาบันอุดมศึกษา เนื่องจากภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่ยังมีความเข้าใจว่าในบทบาทของตนเองเป็นเพียงผู้มีกรรมสิทธิ์และเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทางปัญญาเท่านั้นไม่ใช่ผู้ผลิตหรือสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สอดคล้องกับผลการวิจัยในด้านปัญหาการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาที่พบว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติยังไม่ได้มีจัดการอบรม หรือให้ความรู้ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาให้กับภัณฑารักษ์ เจ้าหน้าที่ และบุคลากรของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ($\overline{X}$ = 3.31) ดังนั้นพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติควรมีการสร้างความตระหนักรู้ด้านทรัพย์สินทางปัญญาให้กับภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่มากขึ้นเพื่อให้ภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่เข้าใจในบทบาทของตนเองว่าสามารถอยู่ฐานะที่เป็นผู้ผลิตหรือผู้สร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาได้ไม่ได้เป็นเพียงผู้มีกรรมสิทธิ์และเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทางปัญญาเท่านั้น

2. ด้านนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จากการศึกษาพบว่าภัณฑารักษ์หรือเจ้าหน้าที่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เห็นว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีนโยบายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา จำนวน 118 คน (ร้อยละ 65.60) และไม่มีนโยบายจำนวน 62 คน (ร้อยละ 34.30) เนื่องจากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ.2504 และแก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ.2535 ของกรมศิลปากร ที่เป็นกฎหมายสำคัญที่ใช้สำหรับการคุ้มครองดูแลรักษา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เมื่อพิจารณาตามพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พบว่า สาระสำคัญของพระราชบัญญัติเน้นกล่าวถึงในเรื่องของการป้องกัน การดูแล และการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุ เช่น การขึ้นทะเบียนโบราณวัตถุศิลปวัตถุ การควบคุมการทำเทียม การซ่อมแซม และบทกำหนดโทษหากมีการกระทำที่ขัดตามพระราชบัญญัติที่กำหนด เป็นต้น ดังนั้นจึงส่งผลให้ภัณฑารักษ์และเจ้าหน้าที่มีความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนว่าพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติมีความครอบคลุมในด้านทรัพย์สินทางปัญญา ที่กล่าวถึงในเรื่องการปกป้อง

การดูแล และการคุ้มครอง โบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เป็นต้น ในฐานะที่ตนเองเป็นเพียงผู้ที่มีกรรมสิทธิ์และเป็นผู้ดูแลทรัพย์สินทางปัญญาเท่านั้น อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติยังไม่พบการกล่าวถึงทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือสร้างสรรค์ การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่ผลิตหรือสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ เมื่อพิพิธภัณฑ์เองอยู่ในฐานะที่สามารถเป็นผู้ผลิตสร้างสรรค์ทรัพย์สินทางปัญญาที่เกิดขึ้นมาใหม่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เช่น การผลิตแผ่นพับนำชม การเขียนหนังสือทางวิชาการ และแนวคิดการออกแบบนิทรรศการ เป็นต้น รวมถึงยังไม่มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาอย่างชัดเจน อันจะนำไปสู่การคุ้มครอง (Protection) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และการเฝ้าระวังสิทธิ (Enforcement) เพื่อการป้องกันการนำไปใช้ในทางที่ผิดและละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทยต่อไป

3. การจัดกลุ่มประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จากการศึกษาพบว่ามีทรัพย์สินทางปัญญาอยู่ทุกประเภทในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ คือ (1) งานอันมีลิขสิทธิ์มีทั้งหมด 55 รายการ ประกอบด้วย (1.1) งานวรรณกรรม เช่น หนังสือ รายงานวิจัย และเอกสารจดหมายเหตุ เป็นต้น (1.2) งานศิลปกรรม เช่น งานจิตรกรรม ได้แก่ ภาพวาด ภาพเขียน งานประติมากรรม ได้แก่ การปั้น การหล่อ การแกะสลัก เป็นต้น (1.3) งานดนตรีกรรม เช่น เพลงที่ทำนองและคำร้อง เพลงที่มีทำนองเพียงอย่างเดียวไม่มีเนื้อร้อง เป็นต้น (1.4) งานโสตทัศนวัสดุ เช่น ซีดีรอม วีซีดี เป็นต้น (1.6) งานภาพยนตร์ เช่น ภาพยนตร์สารคดี ภาพยนตร์การศึกษา เป็นต้น (1.7) งานสิ่งบันทึกเสียง เช่น เทปบันทึกเสียง ซีดี เป็นต้นและ (1.8) งานแพร่เสียงแพร่ภาพ เช่น การแพร่เสียงทางวิทยุกระจายเสียง การแพร่เสียงและภาพทางวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น และ (2) ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรมมีทั้งหมด 18 รายการ ประกอบด้วย (2.1) สิทธิบัตร เช่น สิทธิบัตรการประดิษฐ์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ อนุสิทธิบัตร เป็นต้น (2.2) เครื่องหมายการค้า เช่น ชื่อพิพิธภัณฑ์ ชื่อนิทรรศการ เครื่องหมายหรือโลโก้ของพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น (2.3) ความลับการค้า เช่น ข้อมูลลูกค้าหรือข้อมูลผู้บริจาค การระดมทุน แผนการตลาดของพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปตามที่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (Plantalony, 2013) ที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องของการจัดการทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ เช่นเดียวกันกับรัฐบาลของประเทศแคนนาดา (Zorich, 2017) ที่ได้ทำการศึกษาในเรื่องของการพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ โดยแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ออกเป็น 2 ประเภท คือ (1) งานอันมีลิขสิทธิ์ เช่น วัตถุที่จัดเก็บรวบรวม สิ่งตีพิมพ์ เว็บไซต์ และรูปภาพ เป็นต้น และ (2) ทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม ประกอบด้วย เครื่องหมายทางการค้า เช่น ชื่อพิพิธภัณฑ์ ชื่อนิทรรศการ ชื่อสิ่งพิมพ์ของพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น สิทธิบัตร เช่น การออกแบบ เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่ เป็นต้น และความลับทางการค้า เช่น รายชื่อผู้บริจาคของพิพิธภัณฑ์ แผนการตลาดของพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติของประเทศไทยและประเภททรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศจะมีการแบ่งประเภทหลักไว้ชัดเจน คือ งานอันลิขสิทธิ์ และทรัพย์สินทางอุตสาหกรรม แต่ยังมีความแตกต่างในรายละเอียดประเภทย่อยของทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์ เนื่องจากในพิพิธภัณฑ์อาจจะมีบริบทที่แตกต่างกันไป ดังนั้นอาจเป็นไปได้ว่าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทยสามารถแบ่งประเภททรัพย์สินทางปัญญาหรือจัดกลุ่มทรัพย์สินทางปัญญาตามประเภทดังกล่าว เพื่อให้กลุ่มประเภททรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์เป็นให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน อันจะนำไปสู่การคุ้มครอง (Protection) การใช้ประโยชน์ (Utilization) และการเฝ้าระวังสิทธิ

(Enforcement) เพื่อการป้องกันการนำไปใช้ในทางที่ผิดและละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในประเทศไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะในงานวิจัย

ผู้วิจัยเห็นว่าผลจากการศึกษาในครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาและดำเนินงานของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ดังนี้

1) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ควรมีการจัดทำนโยบายหรือแนวทางที่ชัดเจนในดำเนินงานด้านทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อปกป้องและคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาสำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ในทางที่ผิด และการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาในพิพิธภัณฑ์

2) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ควรมีการส่งเสริมการตระหนักรู้ สร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญาให้กับภัณฑารักษ์ นักโบราณคดี เจ้าหน้าที่ และบุคลากรในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติให้มากขึ้น ทั้งการจัดการอบรม การจัดบรรยาย การสัมมนา ฯลฯ ที่จะเป็นการให้ความรู้เกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม. (2560). *ราชกิจจานุเบกษา*, *134*(3), 13-15.

กรมทรัพย์สินทางปัญญา. (2557). ความรู้เบื้องต้นด้านทรัพย์สินทางปัญญา. ค้นจาก https://www.ipthailand.go.th/ebook/basic_IP.pdf

กรมศิลปากร. (2550). *คู่มือพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.

กริชผกา บุญเฟื่อง. (2553). “การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญากับเศรษฐกิจสร้างสรรค์”. Assumption University Law Journal 4 ,2 (กรกฎาคม – ธันวาคม): 36-62.

จิรา จงกล. (2532). พิพิธภัณฑสถานวิทยา. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

ซึรูมิ, ทาคาชิ. (2551). การจัดการทรัพย์สินทางปัญญา: เครื่องมือที่สำคัญเพื่อการประสบความสำเร็จของธุรกิจ. ค้นจาก http://www.ippat.org/images/KnowledgePresentation_for_MrTsurumi_thai.pdf

เบญจวรรณ นาราสัจจ์. (2554). “ชุดความรู้เกี่ยวกับอดีตทางวัฒนธรรมในพิพิธภัณฑ์ไทย”. *วารสารสังคมลุ่มน้ำ*โขง 7, 2 (พฤษภาคม – สิงหาคม): 1-25.

พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พ.ศ. 2504. (2504). *ราชกิจจานุเบกษา*, *78*(66), 980-998.

พิจิตรา จอมศรี. (2560). “การเผยแพร่ภูมิปัญญาด้านจิตรกรรมฝาผนังบนเกาะรัตนโกสินทร์ด้วยระบบพิพิธภัณฑ์เสมือนจริง”. Veridian E-Journal, Silpakron University 10, 1 (มกราคม – เมษายน): 1906 – 3431.

วิมล ปั้นคง. (2558). การจัดการทรัพย์สินทางปัญญา: กรณีศึกษา TLO. ค้นจาก http://www.itd.or.th/wp-content/uploads/2015/08/1-Innovation-K.Wimon_.pdf

วรพจน์ ส่งเจริญ, ศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์, ยอดขวัญ สวัสดี. (2561). “การออกแบบพิพิธภัณฑ์เสมือนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้และประสบการณ์ของผู้ใช้พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ”. Veridian E-Journal, Silpakron University 11, 4 (มกราคม – มิถุนายน): 1906 – 3431.

วรรษพร อารยะพันธุ์. (2557). *รูปแบบการจัดการความรู้และสารสนเทศด้านทรัพย์สินทางปัญญาของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย*. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสารสนเทศศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

นิคม มูสิกะคามะ กุลพันธาดา จัทร์โพธิ์ศรี และมณีรัตน์ ท้วมเจริญ. (2521). *วิชาการพิพิธภัณฑ์*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

ศิลปากรสมาคม. (2556). *สารานุกรมศิลปากร*. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.

ภาษาต่างประเทศ

Australian Museum. (2009). *Intellectual property guidelines*. Retrieved from https://australianmuseum.net.au/document/intellectual-property-guidelines

Carmichael, T. (2006). Museums & intellectual property in the multimedia age. Retrieved from http://icom.museum/fileadmin/user_upload/pdf/ICOM_News/2006-2/ENG/p3_2006-2.pdf

International Council of Museumes. (1958). The education role of museums. Retrieved from http://unesdoc.unesco.org/images/0006/000644/064490Eo.pdf

International Council of Museumes. (2007). *Museum Definition*. Retrieved from http://icom.museum/the-vision/museum-definition/

Kinsella, S. (2001). “Against intellectual property”. *Journal of Libertarian* Studies 15, 2: 1-53.

Lakhan, E. S. & Khurana, K. M. (2007). “The state of i Property education worldwide”. Journal of Academic Leadership 5, 2: 1-11.

Landes, W. M. & Posner, R. A. (2003). The economic structure of intellectual property law. Cambridge: Harvard University Press.

Louvre Museum. (2016). Terms and conditions for *use of the personal space service*. Retrieved from http://www.louvre.fr/sites/default/files/medias/medias_fichiers/fichiers/pdf/louvre-terms-and conditionsuse.pdf

National Museum Australia. (2012). *Intellectual property policy*. Retrieved from http://www.nma.gov.au/about_us/ips/policies/intellectual_property_policy

National Museum Directors’s Council. (2016). *Intellectual property*. Retrieved from http://www.nationalmuseums.org.uk/what-we-do/contributing-sector/intellectual-property/

Plantalony, E.L. (2013). Guide on Managing Intellectual Property for Museum.Retrieved from http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/copyright/1001/wipo_pub_1001.pdf

Rincon, L. (2009). *Intellectual property and protection of culture heritage*. Retrieved from http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/resources/pdf/rincon_report.pdf

Talakai M. (2007). *Intellectual property and safeguarding cultural heritage: The case of the national museums of arts and civilizations in France*. Retrieved from http://www.wipo.int/export/sites/www/tk/en/resources/pdf/talakai_report.pdf

The Natural History Museum in London. (2012). *NHM intellectual property policy*. Retrieved from http://www.nhm.ac.uk/content/dam/nhmwww/aboutus/governance/intellectual_property_policy.pdf

The Royal Air Force Museum. (2011). *The Royal Air Force Museum's policy for the handling of intellectual property rights*. Retrieved from www.rafmuseum.org.uk/documents /policies/Exit_Policy.doc

The United States Holocaust Memorial Museum. (2016). *Copyright and legal information*. Retrieved from https://www.ushmm.org/copyright-and-legal-information/terms-of-use

World Intellectual Property Organization. (2008). What is Intellectual Property?. Retrieved From http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/450/wipo_pub_450.pdf

Zorich, M.D. (2017). *Developing Intellectual Property Policies: A How-To Guide for Museums*. Retrieved from http://canada.pch.gc.ca/eng/1443701319876/1443701319879